

suggestum est de vagatione ejus, nimium exstitisse in ea, usque adhuc nos non comperimus, nec inde notatum apud nos quandoque audivimus. Ex quo ad eum venit frater Robertus, qui cum eo est, turpe et grave aliquid perpetrasset, aut episcopo persuasisse, ad aures nostras nondum omnino pervenit: et mirum si ad vos potuit pervenire, quod latere nos potuit. Dabo tamen operam facere quod vultis de revocatione ejus, si quando honeste et opportune potuerit. Jamque fecissem, si cum pace episcopi potuissem, et non timuissem inutiliorem huic subrogandum. In Quadragesima venit ad nos ipse episcopus, paratus ire ad curiam causa cujusdam appellationis: et venisset, nisi nos dissuasisset. Porro dissuasionis intentio fuit, quod non ita videretur esse paratus, sive in consilio, sive in comitatu, ut juvenis episcopi personam decuisset. Propositum tamen ejus est proficisci tempore opportuno. Frater vester est; facite cum illo misericordiam, ut adversarii ejus non praevalent adversus eum. Vellem vos ad ipsum potius, quam ad nos scripisset, et fraterne monuisse super his quae de eo audistis.

2. Deinde super statu corporis mei cognovi vos esse sollicitum. Verum est quod audistis; infirmatus sum usque ad mortem, sed interim revocatus ad mortem: atque hoc, ut me sentio, non diu. Longe enim sum debilior quam credi possit. Quod tamen dixerim absque praedictio divinae providentiae, quae et mortuos suscitare potest. Et in hoc sit responsum non modo vobis, sed et domino meo: cui volo et oro, ut in quantacumque devotione poteritis, accito vobis pariter domino Tusculano (818), plenissimas grates referatis pro tanta dignatione, et sollicitudine tam pia.

opus habens. Manus meas miserunt ad fortia, opus esset fortitudine. Speculator domui Israel factus sum, opus esset prudentia. Sapientibus et insipientibus debitor factus sum, opus esset justitia. Praedicator populo Dei datus sum, opus esset temperantia: ne forte cum aliis praedicaverim, reprobus (quod absit) inveniar. Sed quae sunt ista, et quis ego sum? vel ubi ista, et ubi ego? Domine Pater, et Deus vitae meae, imperfectum meum viderunt oculi tui: Domine, vim passus sum, responde pro me: quia sola obedientia coegit me, sine qua, juxta virum sanctum, infidelis quisquis esse convincitur, etiamsi fidelis esse videatur. Et quia nemo majori fiducia utitur, quam qui ex affectu diligit, nunc vos quasi portione animae meae convenio, deponens apud vos familiarem et dolentem querelam. Quid vobis visum est, ut litteris vestris, ad dominum abbatem missis, faceretis stultitiam meam elevari super candelabrum? Credidisti quidem, Domine, propter quod locutus es: nec fallere, nec falli voluisti; sed non evasisti secundum. Verumtamen quoquo modo factum sit, e quaaversum vertat exitum rei Dominus Deus noster, ego vester sum et ad vestrum sevitium, si dignamini, praeparatus. Me accipite in servum, in amicum, in filium; et illi sanctae multitudini, cui Deo auctore praestis specialem et uterinum monachum, ne dicam episcopum semperiterno fœdere sociate.

Existimo superiorem epistolam non a Bernardo, scriptam fuisse, sed potius a Nicolao Claræ-Vallensis ejus notario, qui alias Henrici nomine scripsit,

3. Jam de domino Lugdunensi (819) audite quod verum est et quod certum sit vobis. Vir ille aggressus est, iter cum multa pecunia et honorabili comitatu, prout decebat tantum archiepiscopum: et ecce undique in ipso pene procinctu insidiae inimicorum. Quid faceret vir desiderii? Progredi non licebat, et desistere proposito sibi gravius omni captivitate judicabat. Comites suos partim remisit, partim dispersit. Massa pecuniae se exoneravit, modicum retinens, unde cum paucis posset perficere viam. Quid plura? venit cum tribus aut quatuor ministris, ipse nihilominus in habitu ministrantis; sicque strata publica cum turba promiscua peregrinorum, tanquam unus ex illis, pervenit ad Sanctum Egidium (820). Cumque infirmaretur, pertransi usque ad Montem Pessulanum. Ibi aliquandiu commoratus, cum medicis expendit et quod habebat, et quod non habebat (821).

EPISTOLA CCCVIII (822).

AD ALFONSUM PORTUGALLIE REGEM

Petitione regis se adlaborasse respondet et fratrem ejus brevi a terrena militia ad caelestem transiturum praedicit.

ALFONSO illustri regi Portugallorum, BERNARDUS Claræ-Vallis vocatus abbas, si quid potest peccatoris oratio.

Litteras et salutes celsitudinis vestrae suscepimus gaudentes in eo qui mandat salutes Jacob. Quid in hoc egimus, et exitus pro nobis, et vos per exitum comprobabit: animi promptitudinem ex injuncta sollicitudine, vel saltem ex memorata necessitudine colligetis. Petrus, celsitudinis vestrae frater (823), et omni gloria dignus, a vobis injuncta retulit; et Galilia armis pervagata, in Lotharingia militat, proxime

nempe tertiam decimam ad ipsum Petrum Venerabilem, vigesimam sextam ad Hugonem de Compendio. Exstat et alia ejusdem Nicolai ad eundem Henricum, nempe trigesima nona, ex qua apparet, quanto eum amore sit persecutus.

(818) Ymaro seu Igaro episcopo Tusculano ex monacho Cluniacensi, ad quem epistola 219. Litteris Gilleberti Parisiensis episcopi pro concordia inter Drogonem de Claciaco et monachos Sancti Martini de Campis subscripsit Ymarus tum monachus, nempe anno 1122.

(819) Scilicet Heraclio.

(820) Vide Notas ad epistolam 241.

(821) In antiquis editionibus hic perperam repetuntur epistolae 147 et 230.

(822) Scripta anno Christi 1153. Vide epistolam 419.

(823) Hic Petrus, Alfonsi Portugalliae regis frater, unus fuit ex illis juvenibus, quos torneamentis ad dictos haustu cervisiae benedictae S. Bernardus ad conversionem provocavit, qua de re in libro primo Vitae S. Bernardi cap. 41, n. 55. Porro quid iste a fratre Alfonso ad Bernardum in mandatis habuerit, constat ex ipsius Regis ad Sanctum epistola, quam refert Henricus in Menologio ad diem nonam Maii: nempe debellatis. Mauris regium nomen sibi a subditis delatum assumpserat, sed rege Castellae contradicente, nisi certum illi tributum penderet. Itaque Bernardi opera Regis sibi a Pontifice titulum confirmari rogat, malens tributum persolvendi reus esse B. Petro seu Sedi apostolicae, quam vicino et aemulo regi. Vide epistolam 419.

militaturus Domino exercituum. Frater Rolandus, filius noster, apostolicae largitatis litteras defert. Ipsum, fratres nostros vobiscum degentes, et me ipsum commendatos habete.

EPISTOLA CCCIX (824).

AD EUGENIUM PONTIFICEM.

Laudat Sugerium abbatem, ejusque legatos Pontifici commendat.

Amantissimo patri et domino EUGENIO, Dei gratia summo Pontifici, frater BERNARDUS Claræ-Vallensis vocatus abbas, modicum id quod est.

Si quod magnae domus Regis vas in honore habetur apud nostram Ecclesiam Gallicanam, si quis ut David fidelis ad imperium Domini ingrediens et egrediens (I Reg. xxii, 14), meo iudicio ipse est venerabilis abbas Sancti-Dionysii. Novi siquidem virum, quod et in temporalibus fidelis et prudens, et in spiritualibus fervens et humilis; et in utrisque (quod est difficilimum) sine reprehensione versetur. Apud Caesarem est tanquam unus de curia Romana, apud Deum tanquam unus de curia caeli. Petimus et obsecramus, benigne a vobis suscipi nuntios tanti viri; et, sicut vos decet et ipse omnino dignus est, rescribi ei verba bona et amabilia, plena familiaritatis et dilectionis, plena favoris et gratiae: siquidem specialius diligere et honorare personam ejus, est honorificare ministerium vestrum.

ADMONITIO.

Hactenus prima sancti Bernardi epistolarum collectio, quae ipsius tempore ad ejus discipulis facta est ut in Praefatione diximus. Harum epistolarum ordinem, adeo antiquum et receptum, mutare fuit religio. Sequentes vero, quae in prioribus editis confuse et temere, nulla habita temporis ratione, adjecta sunt, in ordinem redigere visum est operae pretium, ad marginem apponendo vulgatum ordinem, quem unaquaeque earundem epistolarum antea obtinebat. Verum quae huic editioni jam primum accesserunt, singulas NOVAE nomine ad calcem paginae distinctimus. His omnibus succedet APPENDIX, quae Bernardi epistolas dubias, chartas et instrumenta ejus nomine confecta, ad haec litteras ad eum vel pro eo scriptas complectetur, cum aliis nonnullis quae ad illustrandas ejus epistolas conducere visa sunt.

EPISTOLA CCCXI (826).

AD HAIMERICUM CANCELLARIUM.

Emulos quosdam piis aliorum conatibus adversantes acriter perstringit: Haimericum vero ad sedulam boni publici curam, oblata occasione, exstimulat.

Viro illustri domino HAIMERICO, sanctae Romanae Sedis cancellario, Hugo Pontiniacensis abbas, et

(824) Haec epistola, quae in regia editione ordine 361 exstat, inter Sugerianas prima refertur apud Chesnium, ubi Eugenii responsum subjicitur. Confer epistolam ibidem septimam.

(825) Scripta anno 1153. Scriptores recentiores, nimirum Horstius, Carolus de Visch, atque auctores Vitae Callicae S. Bernardi, contra Trihemii, Bellarmini, aliorumque sententiam, Arnoldum hunc die stinctum volunt ab auctore libri secundi Vitae S. Bernardi, quem auctorem vocant Bernardum, eumque abbatem Bonæ-Vallis, non Pictaviensis aut Ruti-

(826) Alias epistola 313: quae vero antea 311 erat, nunc 374. Scripta circa annum 1125.

EPISTOLA CCCX.

AD ARNOLDUM CARNOTENSEM ABBATEM BONÆVALLIS (825).

Bernardus in extremis positus hanc amico epistolam ultimam scripsit.

Suscipimus charitatem vestram in charitate, et non in voluptate. Quae enim voluptas, ubi totum sibi vindicat amaritudo? nisi quod solum nihil comedere utcumque delactabile est. Somnus recessit a me, ne vel beneficio sopiti sensus dolor unquam recedat. Defectus stomachi fere totum quod patior est. Frequenter et in die, et in nocte exigit confortari modico admodum qualicumque liquore: nam ad solidum omne inexorabiliter indignatur. Hoc parum quod dignatur admittere, non sine gravi molestia sumit: sed timet graviorem, si se vacuum omnino dimiserit. Quod si plusculum quid interdum admittere acquiescat, id gravissimum. Pedes et crura intumuerunt, quemadmodum hydropicis contingere solet. Et in his omnibus, ne quid lateat amicum de statu amici sollicitum, secundum interiorum hominem (ut minus sapiens dico) spiritus promptus est in carne infirma. Orate Salvatorem, qui non vult mortem peccatoris, ut tempestivum jam exitum non differat, sed custodiat. Curate munire votis calcaneum nudum meritis: ut is qui insidiatur, invenire non possit unde figat dentem et vulvum infligat. Haec ipse dictavi, sic me habens, ut per notam vobis manum agnoscatis affectum. Verumtamen rescripsisse, quam scripsisse maluerim.

BERNARDUS de Clara-Valle, in domo Dei quemadmodum oportet conversari.

1. Quod episcopi quaerunt, Christus, quantum credimus, acquirit; et ipsorum negotium, Dei est causa. Qui ergo Dei est, jungatur eis: si quis renuit, audiat a Domino, *Qui non est mecum, contra me est* (Matth. xii, 30). Imo vero aut acquiescat Apostolo

nensis, sed Viennensis Ordinis Cisterciensis. Alterum vero Arnoldum appellant, Bonæ-Vallis Carnotensis (quae est monachorum Benedictinorum) abbatem, ad quem haec epistola scripta fuerit. Sed tantorum virorum pace dixerim, unum et eundem esse. Nam quod pertinet ad nominis diversitatem, auctor libri secundi Vitae S. Bernardi in pervetusto codice manuscripto Corbeiensi scribitur Ernaldus, quo nomine noster Arnoldus abbas Carnotensis ab Arnulfo episcopo Lexoviensi in iis, quas ad eum scripsit, epistolis indigitatur. Sed missa nominis contro-

dicenti, *Spiritum nolite extinguere (I Thess. v. 19)*, aut certe audiat cum Judæis, *Vos semper spiritui sancto resistitis (Act. vii, 51)*; et a propheta, *Vae qui dicitis 291 bonum malum, et malum bonum (Isai. v, 20): qui lætantur cum male fecerint, et exultant in rebus pessimis (Prov. ii, 14)*. Non poterunt simul et in optimis exultare, nec ex uno pariter simul ore laudabitur, et justus de justitia sua, et peccator in desiderii animæ suæ. Attamen quid mirum, si bonum quod bonis est odor vitæ, contrarium contrariis operetur; quando ipse fons et origo boni natus est in ruinam et resurrectionem multorum, et in signum cui hodieque contradicitur? (*Luc. ii, 34*.) Etiam nunc quampluribus invenitur Salvator lapis esse offensio- nis, et petra scandali (*Isai. viii, 14*): cum tamen non desint, qui corde alacri dicant, *Ipse est pax nostra, qui fecit utraque unum (Ephes. ii, 14)*. Porro cui pax generat scandalum, in quo pacabitur? cui ipsa salus damnatio est, in quo salvabitur? Scriptum est, *Gloria et divitiæ in domo ejus*; haud dubium quin hominis justus. Quam autem gloriam, quasve dicat divitias, subinde ostendit: *Justitia, inquit, ejus manet in sæculum sæculi (Psal. cxi, 3)*. Et revera nullalis gloria, nullæ tantæ divitiæ, quanta justitia in domo conscientia justus. Sed quid perdit injustus? Si Paulus gloriatur de sui cordis divitiis, *Gloria, inquit, nostra hæc est, testimonium conscientia nostra (II Cor. i, 12)*: quisnam inde gravatur?

versia, certum est librum secundum Vitæ S. Bernardi scriptum esse Godefrido adhuc Lingonensi episcopo. Ita enim legitur cap. 5, n. 29: « Godefridus Prior ejusdem loci, propinquus ejus in carne et spiritu... qui postea in ecclesia Lingonensi factus episcopus... usque hodie ingrediens et egrediens laudabiliter perseverat. » Scriptus est igitur ante annum 1161, quo Godefridus dimissus episcopatu « Claram-Vallem reversus est ad amplexum suæ Rachelis, » ut refert Chronicon Claræ-Vallense, ubi mortuus perhibetur anno 1164, sexto Idus Novembris. Atqui a fundatione Bonæ-Vallis Viennensis anno 1117, usque ad annum 1180, nullus abbas in ea Bernardi nomen sortitus est. Primus enim præfuit S. Joannes ab anno 1118 ad annum 1138, qui in episcopum Valentinum assumptus, locum cæssit Gozevino secundo abbati. Hic Rainaldo Cistercii abbati suffectus anno 1151 Petrum habuit in Bonæ-Valle successorem: Petrus vero anno 1171 beatum Hugonem, antea Liuncelli abbatem, qui ad annum 1180, quo decessisse traditur in Menologio Cisterciensi, Bonæ-Valli Viennensi præfuit. Ubi ergo Bernardus Bonæ-Vallis Viennensis abbas, qui ante annum 1164 quo denatus est Godefridus Lingonensis, librum secundum vitæ S. Bernardi scripsit? Hæc autem omnia ex Annalibus Manrici inductione constant. Accedit quod Vitæ Bernardinæ liber secundus ab homine alterius congregationis, quam Cisterciensis, conditus est, ut ejus Præfationem accurate expendit perspicuum fiet. Unus igitur atque idem est auctor prædicti libri, et S. Bernardi amicus ille, ad quem mortis proximus hanc epistolam scripsit, nimirum noster Arnoldus seu Ernaldus Bonæ-Vallis Carnotensis abbas, de quo hæc monuit vir doctissimus R. P. Bertrandus Tissier, qui ea qua pollet sinceritate et judicio, cum nostri Arnoldi opera penes se haberet sciretque non posse ea Bibliothecæ Patrum Cisterciensium accenseri, ad nostrum Acherim transmisit quam humanissime; hæc inquam, de no-

A Tamen Propheta subjungit: *Peccator videbit, et irascetur (Psal. cxi, 10)*. Quanta malitia! Nunquid hæc divitiæ terrenis facultatibus similes sunt, ut instar illarum, etiam istis, in quo alter abundat, alter minuatur? Quid igitur irascetur, ubi nil perdis? imo quid invides bonis bona, et illa bona, quæ non curas tibi vindicare? Sic canis, ut vulgo aiunt, defendit fenum quod non comedit. Sed fremas dentibus licet et tabescas, non tamen poterit quod ex Deo est omnino dissolvi. Et velis, nolis, videbunt justus et lætabuntur, et omnis iniquitas oppilabit os suum.

2. Verum hæc illis qui possunt esse suspecti, Cæterum vobis hoc dicimus: en lucrum præsto est, parate talentum. Quid enim facit in sudario, quod quandoque cum usura exigendum est? dum tempus habemus, cur operari negligimus? Sane etsi vestro ex officio semper in promptu sit pietatis incumbere lucris, sed maxime in præsentiarum maximus sanctæ avaritiæ patet quæstus: tantum vos non pigeat ipsam, quam ad hoc ipsum accepistis, dominicam in medium proferre pecuniam. Alioquin sapientia abscondita et thesaurus invisus, quæ utilitas in utrisque? (*Eccli. xx, 32*.) Denique si vere vobis non solum officii, verum, ut aiunt, et studii est operari bonum ad omnes; maxime hoc debetis ad domesticos fidei. Quod quidem licet omnibus ab Apostolo promulgatum sit generale mendatum (*Galat. vi, 10*),

stro Arnoldo monuit: « Scripsit hic auctor librum secundum Vitæ S. Bernardi, item Hexameron seu tractatum de Opere sex dierum, librum de Cardinalibus Christi Operibus, tractatum de Verbis Domini in cruce. Hæc tria opuscula Claræ-Vallensis nobis Bibliotheca suppeditavit. Postea autem tertium in Bibliotheca Patrum reperi cum alio brevi de B. Virgine eidem subjuncto. Porro liber de Cardinalibus Christi Operibus huic in prædicta Bibliotheca Claræ-Vallensi adscribitur in duobus manuscriptis exemplaribus cum hoc titulo: Prologus domni Ernaldi abbatis Bonæ-Vallis in librum de Cardinalibus Christi Operibus, quem scripsit ad Adrianum papam, scilicet III. » Ita ille. Eidem in Cisterciensi Bibliotheca duo alii tractatus tribuntur: primus, de Septem Donis Spiritus sancti, cujus hoc exordium, « Nemo cum hæc capitula viderit, » etc.; secundus, de Corpore et sanguine Domini, ut litteris mihi significavit R. P. domnus Jacobus Lannoyus, qui priorem manu propria transcriptum ad nos direxit. Quanquam an vere ejus sit prior iste liber, non facile dixerim: de posteriori quid statuendum sit, cum illum non viderim, haud liquet. Hæc interim de nostro Arnoldo, qui obiisse videtur circa annum 1154, quo Gaufridus post eum vitam S. Bernardi prosequendam suscepit. Nam ipse Gaufridus libro quarto Vitæ S. Bernardi seu secundo a se conscripto, cap. 4, n. 25, dicit annum tertium elapsus esse a prima Eskili Damnorum archiepiscopi professione in Claram-Vallem visitandi Bernardi gratia, quam paulo aut S. Bernardi obitum contigisse, nempe anno 1152, colligitur ex his verbis Exordii Cisterciensis, dist. 3, cap. 25: « Haud vero multo post hoc elapso tempore, » (scilicet post Eskili in Daniam reditam) « tristissimus rumor aures ejus perculit de dormitione beati Viri specialis amici sui, » nempe Bernardi. Arnulfus episcopus Lexoviensis laudat epistolas Ernaldi, quas omnes excidisse summopere dolemus.

Id tamen specialiter a vobis loci ipsius vestri atque ministerii privilegio audacter exposcimus. Nisi forte (quod minimè sentimus) magis occupatis locum, quam honorificatis ministerium. Siquidem cum nullum ferme fiat in orbe bonum, quod per manus quodammodo Romani cancellarii transire non habeat, ut vel vix bonum judicetur, quod ejus prius non fuerit examinatum judicio, moderatum consilio, studio roboratum, et confirmatum adjutorio: cui justius erit quam ipsi deputandum, quidquid justis in negotiis vel infectum, vel minus perfectum fuerit deprehensum, sicut et æque omne quod invenietur utiliter atque laudabiliter consummatum? Proinde aut felicissimum merito dixerimus hominem, qui illum locum tenet; aut certe miserrimum, quippe qui universi semper boni aut participem se sine dubio probabit, aut hostem: jureque in eum tota, sive laus, sive vituperatio, versabitur pro rerum exitibus, et suorum meritis studiorum. Beatus autem qui dicere poterit Domino: *Particeps ego sum omnium timentium te, et custodientium mandata tua (Psal. cxviii, 63)*.

3. Sed quid agimus? dum rem necessariam vobis intimare satagimus, pene obliti sumus, quam occupatis auribus ista ingerimus. Quanquam si opus sit et fiducia, nequaquam fortassis importuni videbimur: si tamen 292 recordamini non nostra merita, sed vestra munera, quibus apud nostram humilitatem dignanter satis amicitiarum fores anticipare curastis (827). Hoc nimirum, hoc vestræ dignationis ac devotionis clarum admodum insigne tenemus, quod tantillos tantus, tantisque intentus non dicimus munerandos, sed vel esse salutandos a vestra Excellentia judicatis. Ipsi itaque vobis pro materiali spirituale, quod est sapientia, retribuatur aurum, qui nobis jam tribuit, non tam dato vestro, quam vestro delectari lucro. Valet.

EPISTOLA CCCXII (828).

AD RAYNALDUM ARCHIEPISCOPUM REMENSEM (829).

De remissis ad se litteris gratias agit.

Reverendissimo patri ac domino R. Dei gratia Remensium archiepiscopo, frater BERNARDUS de Clara-Valle, salutem, et si quid potest peccatoris oratio.

Benedictus Deus, qui nos litterarum vestrarum dignatus est visitatione consolari. Et quidem potuimus litteris litteras utcumque reddere: sed quando huic gratiæ sufficimus reprehendere vicem, qua nos a vobis benedictionibus dulcedinis tantæ præventos esse merito gloriamur, excitamus exhortationibus, salutationibus honoramur? Homines utique tam iis nomi-

(827) Inde patet, hanc epistolam, vel primam, vel unam ex primis ad Haimericum a Bernardo scriptam esse, et quidem ante epistolam 15, quam anno 1126 dictatam fuisse notavimus supra. Cancellarius erat Haimericus jam inde ab anno 1125, ut probat Honorii secundi bulla in Bibliotheca Cluniacensi, col. 1379.

(828) Epistola nova: quæ vero antea 312 erat, nunc 398. Scripta circa annum 1130.

nibus indigni, quam vobis incogniti: se certe eo magis non ingrati, quo minus digni. Verumtamen, dum hæc facitis, facitis quod debetis, quia sapientibus et insipientibus debitorem vos esse cognoscitis. Sane illa opinio, cujus odore bono vestræ dignitatis excellentiam in id dignationis erga pusillitatem nostram dicitis fuisse permotam, periculosa quidem, sed in hac parte non mediocriter officiosa, quoniam ex hoc præcurrente vento fructus ille peroptimus nobis et gratissimus, et qui nil vento simile habet, provenit, quod in tanto Dei altissimi sacerdote prius suscipi in gratiam, quam in notitiam meruerimus. De adventu nostro, cur modo non venerimus, sive quando venire disposuerimus, vel si quæ sunt alia, quæ de nobis interim Sanctitati vestræ sit sciscitari, harum lato monachus, quem ad hoc ipsum præmittere curavimus, vobis fideliter de omnibus satisfacere poterit.

EPISTOLA CCCXIII (830).

AD GAUFRIDUM ABBATEM SANCTÆ-MARIÆ EBORACENSIS.

Religiosos, a laxiore ad strictiorem vivendi modum transire volentes, non impediendos; et apostatas censendos, qui post transitum resiliunt ad vitam priorem.

Viro venerabili domino GAUFRIDO, abbati ecclesiæ Sanctæ-Mariæ Eboracensis, frater BERNARDUS abbas dictus Claræ-Vallis, in Domino salutem.

1. Placuit Reverentiæ tuæ litteras parvitati meæ dirigere, in quibus ne de rebus dubiis consulere voluisti. Verum de his et similibus tanto quid certum respondere pertimescimus, quanto minus divinæ voluntatis beneplacitum, sicut homines, ad purum intuentes, proximorum animos, si quidquam aliud quam volunt edicimus, offendere dubitamus. Quod sane illis potissimum accidit, quorum conscientia, quia fastidiosæ mentis angore confunditur, difficiles et angulosas impuritatis suæ ratiocinationes affectare conatur. Sed ipsa tamen cæcitatibus suæ vindex est: quia dum quasi sibi adulari nititur eo quod egit, illico recurrente veritatis aculeo repungitur ac remordetur in eo quod meminit. Cujus nimirum difficultatis ærumnam Psalmista deplorans orat, et dicit: *Educ, Domine, de carcere animam meam ad confitendum nomini tuo (Psal. cxli, 8)*. Ne me ergo vir bone, quasi simulatæ calliditatis arguas, si minus quam velis, inquisitionibus tuis respondere 293 sufficiam; vel, si quid valeo, totum tamen explicare non audeam. Litterarum siquidem tuarum prima species a querimoniis sumpsit exordium: quia videlicet senectuti tuæ grave infortunium sit, quod monachorum tuorum aliqua pars ad arctiorem ac

(829) Raynaldus seu Reginaldus, eo nomine secundo, Remensi Ecclesiæ præfuit ab anno 1124, ad initium anni 1139, secundum nostrum calculum, mortuus Idibus Januarii, ut notavimus ad epistolam 170.

(830) Alias epistola 371: quæ vero antea 313 erat, nunc 311. Scripta anno Christi 1132. Hujus epistolæ argumentum pendet ex epistola 94.

securiorem conversationis modum transire præsumpsit. Qua in re potius reformidare habes, quod tristitia hujus sæculi mortem operatur.

2. Nempe si in humanis opinionibus ratio vigeat, dolendum non est, si homo quandoque Creatoris sui legibus rectius inhærere præsumat. Et nos quidem non sancte, non satis pie paternis sollicitudinibus invigilamus, si filiorum propectibus invidemus. Quocirca si consilium unum de mille habere vis, imo, ni fallor, maxime vis, consulto opus est, quantum filiis tuis, in mediocritatem tecum remanentibus, ne deficient attendas: cæteris vero citra professionis suæ puritatem propter conscientiam remanere metuentibus, ac de bono quod semel aggressi sunt religionis proposito ad altiorem gradum transire nitentibus, juxta prophetam, cum panibus occurras (*Isai. xxi, 14*). Illis curam maximam impendas, ne insolescant ad ruinam; cæteris autem benevolentiam offeras, ut proficiant ad coronam. Nempe qui ascensiones in corde suo disponunt, qui de virtute in virtutem eunt, Deum deorum in Sion eo felicius videre merentur in retributione, quo summo bono familiariter adhærere studuerunt puriore conversationis ordine.

3. Denique de duobus monachis, Gervasio videlicet atque Radulfo (831), qui simul cum aliis, domino Turstino archiepiscopo paterne et episcopopalter satagente, sunt egressi, et, sicut ipse testaris, te absolvente quandoque dimissi; certus sum quia si intra puritatis gradum, quem ascenderant, permansissent, non perperam, sed laudabiliter pergerissent. Certus quoque sum nihilominus, quia si velint resumere puritatis gradum a quo temere corrueverunt, ea virtutis gratia laudabiliores erunt, qua solent milites fieri post fugam ignaviæ de victoria tanto gloriosiores, quanto post ignominiam de spe victoriæ ad pugnam redeunt alacriores. Et credo ni fallor, quod absoluto quæ facta est, potest interim impediri; sed apud omnipotentis Dei judicium nequit evacuari. Postremo vitam istam confiteris quidem esse sanctiorem: illos tamen propter carnis fragilitatem vel propinquitatis affectionem non posse dicis sustinere hujus angustiarum difficultatem. Ad hæc vero superaddis, eorum præsentiam tibi fore necessariam; et idcirco vehementer inquiris, utrumne sine culpa remanere queant in loco, unde non sine scandalo sunt egressi.

4. De qualitate, inquam, scandalorum discernenda, de carnis affectione propter Christum penitus amputanda, de commodis vero temporalibus propter animæ salutem fugiendis magnopere tonat Evangelium, tota clamat ubique series Scripturarum: quod ignorare non tam malum, quam pene hæreticum est. At vero certus non sum, an eorum talis

(831) De eorum defectione lege tomum primum Monastici Anglicani, pag. 738, col. 2, et sequenti, ubi Gervasius resumtis viribus rediisse ad castra, et apostasiæ maculam morum conversione detersisse memoratur: Radullus vero in remissionem se vitam

A reditus absque pœnali culpa debeat æstimari. Periculosum quippe valde est, et gravi ruinæ proximum, de Dei misericordia præsumere contra Dei justitiam, et ipsam velle defendere contra ipsam. Denique Scriptura ait: *Ne adjicias peccatum, et dicas Misericordia Dei magna est* (*Eccli. v, 5, 6*). Nam et malus discretionis modus est, cum præponderant minora majoribus, sive deteriora melioribus comparantur.

5. Ac deinde post hæc vehementer expostulas, cur merito apostatiæ debent appellari, si ad cœnobium suum revertentes, cum bonis consuetudinibus professionem suam studeant adimplere. Ego, inquam, eos damnare non debeo. Novit Dominus qui sunt ejus (*II Tim. ii, 19*): et uniuersique onus suum portabit (*Galat. vi, 5*). Quem enim tenebræ non comprehendunt, cognoscetur Dominus judicium faciens, **291** et in operibus manuum suarum comprehendentur omnes peccatores (*Psal. ix, 17*). De se quippe quod sibi bonum est, quisque sentiat; ego de me dicam quod sentio. Ego Bernardus, si de bonis ad meliora, vel de periculosis ad securiora voto et opere libere pertransissem, et illicita voluntate ad ea quæ mutavi, denuo recurrere præsumpsissem, non solum apostata, verum etiam regno Dei non idoneus fieri pertimescerem. Hoc et beatus Gregorius ait: « Quisquis, » inquit, « majus bonum subire proposuit, minus bonum, quod licuit, illicitum fecit. Scriptum quippe est: *Nemo mittens manum suam ad aratrum, et retro respiciens, aptus est Regno Dei* (*Luc. ix, 62*). Qui ergo fortiori studio intenderat, retro respicere convincitur, si relictis amplioribus bonis ad minora retorquetur! (*Pastor. part. iii, cap. 28*). » Quod autem de excommunicatione quadam intenserere voluisti; ut mihi videtur, nec tua interfuit investigare, nec mea quidquam interest judicare. Neque enim lex judicat quemquam nisi prius audiatur; et in absentem judicium temere promulgatur.

EPISTOLA CCCXIV (832).

AD DOMINUM PAPAM INNOCENTIUM.

Bernardus post reconciliatos Ecclesiæ Mediolanenses, jussu Innocentii ad pacificandas ipsas inter se Lombardiæ civitates projectus, Papiam et Cremonam se contulit. Sed apud Cremonenses nihil proficiens, eorum pertinaciam Pontifici significat, et ut severiorem, quam in archiepiscopum Mediolanensem parabat sententiam, paulisper suspendat, hortatur.

Amantissimo patri et domino INNOCENTIO summo Pontifici, frater BERNARDUS, modicum id quod est.

Cremonenses induruerunt, et prosperitas eorum perdit eos: Mediolanenses contemnunt, et confidentia ipsorum seducit eos. Hi in curribus et in equis spem suam ponentes, meam frustraverunt, et laborem meum exinanierunt. Abibam tristis, cum ecce

penitus recepisse.

(832) Alias epistola 318: quæ vero antea 314 erat, nunc 390. Scripta anno Christi 1134. Cohæret hæc epistola cum epistolis 131 132 et 133.

non mediocris a vestra parte consolatio: ut, etsi abundant tribulationes pro Christo, abundant et consolationes per ipsum. Accepi optatas litteras, ferentes delicias cordis mei, certitudinem de vestra incolumitate, hostium infortuniis, successibus amicorum. Cæterum perlegenti rursus tristior finis lætitiarum temperavit. Quem enim vestra non terreat indignatio? Fateor justam, et eo plus terreor. Dico tamen: quod factum nondum est, faciendum est, sed tempore quo præviderit Deus. Si quo minus, erit vobis æque in promptu quidquid intentatis inferre, et non æque forsitan periculosum. Alioquin quod tantis Dei miserationibus, tantis vestris vestrorumque laboribus (833) in populo isto noviter ædificatum est, heu! quam leviter destrui potest. Mirum si ei qui misericordiam legitur superexaltare judicio (*Jacob. ii, 13*), placere potest. Sed o intelicem illum episcopum, (834), qui in Hur Chaldæorum, de quodam quasi paradiso translatus, frater factus est draconum, et socius struthionum! Quid faciet? Obedire vult, et ecce bestiæ Ephesi frendent in eum dentibus. Dissimulare vult prudenter pro tempore, et omni feritate formidolosiore vestram indignationem incurrit. Angustiarum sunt ei undique, nisi quod tolerabilius iudicat sibi esse sine populo, quam sine domino: pluris habens, ut dignum est, apostolicam gratiam, quam Mediolanensem cathedram. An vos de ejus fidelitate dubitatis? Si quis vobis aliud de eo maligna persuadere suggestionem tentavit, se magis prodidit infidelem, qui virum tam boni testimonii lingua perfrida in suo livore persequitur. Parce, Pater benigne, parce fideli tuo, parce adhuc recenti structuræ, parce novellæ plantationi, parce denique populo acquisitionis tuæ, hisque ipsis beneficiis tuis, quæ te eidem veracissime contulisse **295** commemoras. Memento, pie domine, sermonis Domini tui, quem dixit: *Ecce anni tres sunt, inquit, ex quo venio querens fructum in ficulnea hac, et non invenio* (*Luc. xiii, 7*). Tu vero vix tres exspectasti menses, et jam securim paras. Si tres annos sustinisses, quartum adhuc a fideli servo Domini jure exigeremus exempli. Dicimus ergo et nos: Dimitte et hoc anno, si quo modo forte circumfossa humo ligone poenitentia, adhibitoque fimo lacrymarum suarum, sterilitati Mediolanensium is, cui eam credidisti, consulere, et fructum elicere queat.

(833) Guidonis Pisani scilicet, ac Matthæi Albanensis, qui ad Mediolanenses ab Innocentio legati cum Bernardo, ex epistolis 131, 132 et 133.

(834) Ribaldum opinor, qui electus, et ab Innocentio confirmatus in locum Anselmi rejecti, ut in iisdem epistolis 131, 132 et 133.

(835) Alias epistola 344: quæ vero antea 315 erat, nunc 341. Scripta circa annum 1134.

(836) Mathildis filia Malcolm III Scotiæ regis, Henrici V imperatoris, dein Henrici I Anglorum regis uxor, ex eo genuit Henricum II, de quo Bernardus in fine epistolæ, quæ ante annum 1135. Hen-

PATROL. CLXXXII.

EPISTOLA CCCXV. (835).

AD MALTHILDEM REGINAM ANGLORUM (836).

Rogat ut annuat petitioni alias insinuata pro monachis de Capella.

Illustrissimæ dominæ, et dilectissimæ in Christo filiæ (quod non ex præsumptione loquor, sed ex affectu) MALTHILDI, Dei gratia Anglorum reginæ, BERNARDUS.

Si de vestra sublimitate præsumo, non est mirum. Jam enim non ego solus sentio, sed omnes pene noverunt quomodo nos acceptetis, et quanto nos diligatis affectu. Propter quod rogatus sum a quodam amico vestro, venerabili abbate de Capella, ut pro decima quadam vos rogemus, unde, si bene meministis, Boloniæ vos rogavi, vos quoque more vestro benigne audistis me (837). Sed quia nondum factum est quod rogamus, tempus est ut jam petitio illa mancipetur effectui. De cætero bene servate mihi filium quem nunc peperistis: quia et ego quoque, si regi non displicet, in eo mihi vindico portionem. Vale.

EPISTOLA CCCXVI (838).

AD HENRICUM SENONENSEM ARCHIEPISCOPUM ET AD HAIMERICUM CANCELLARIUM.

Hortatur ut nobili cuidam, bona ecclesiastica possidenti, sed nunc ea religiosis quibusdam cedere volenti, non adversentur.

Cum laici ecclesias sive ecclesiastica beneficia, quæ illicite tenent, relinquere volunt, unum bonum est: cum vero transire ea in usus servorum Dei volunt, duplicatur bonum. Sed hoc cum fieri non potest nisi per manus episcopi, gemini se episcopus aut mali reum, aut boni probabit auctorem, juxta quod suum aut negabit aut dabit assensum. Quod miles quidam vos rogat, hoc a vobis ipse rogari debuerat. Quid enim? meliusne esse iudicatis ab homine militari hæreditate possideri sanctuarium Dei, quam a sanctis Dei? Mirum si non mirantur omnes qui audiunt. Nolite, quæso, nolite, ne forte audiant filii incircumcisorum, et lætentur. Esto, potestis captivam ecclesiam eripere de manu potentis, et juri proprio vindicare, quod minime arbitramur: quemnam, quæso, de illa libentius elegistis vobis hæredem et successorem? qui inde deserviat exercitibus regis, an intercessorem pro peccatis vestris? Facite ergo quod justum, quod vobis dignum, quod Deo et omnibus bonis jucundum est: quod denique, etsi aliud non esset, amore nostri confidenter fieri postularem.

rici I mortalem, scripta est. Alia fuit Mathildis, Fulconis V comitis Andegavensis filia, Guillelmo ejusdem Henrici I filio desponsata, sed eo Oceani aquis absorpto Fontis-Ebraldi religiosa et abbatissa, ad quam Petrus Cellensis libri primi epistola 10.

(837) Quippe Mathildis tantum Bernardo studium et affectum exhibuit, ut Boloniam venienti pedes ei extra urbem occurreret, ex Vitæ libro quarto, n. 6.

(838) Alias epistola 375: quæ vero antea 316 erat, nunc 356. Scripta circa annum 1135.

296 EPISTOLA CCCXVII (839).

AD PRIOREM SUUM GODEFRIDUM (840).

Schismate extincto, et pace composita, jam se quamprimum ad suos rediturum pollicetur.

Fratrī GODEFRIDO, frater BERNARDUS, salutem.

In Octavis Pentecostes ipsa die complevit Deus desiderium nostrum, Ecclesie unitatem, et Urbi dando pacem. Nam illa die filii Petri Leonis omnes simul humiliaverunt se ad pedes domini Papae, et facti homines ejus ligii (841), juraverunt ei ligiam fidelitatem. Clerici quoque qui in schismate erant, simul cum idolo quod exererant (842), humiliantes se ad pedes domini Papae, obedientiam ei juxta morem promiserunt, et facta est laetitia magna in populo. Hanc pacem nisi cum quadam securitate, occultata tamen diu a nobis, expectavissemus; jam dudum venissemus. De caetero jam nihil est quod nos hic detineat. Facio quod imperastis: Veniam vertimus in Venio. Ecce enim venio cito, etiam et merces mea mecum est, victoria Christi, et pax Ecclesiae. Sexta feria post diem illum egressus est noster de civitate. Itaque venientes veniemus cum exultatione, portantes manipulos pacis. Et haec quidem verba pulchra sunt, sed pulchriora sunt facta. Etenim tam pulchra sunt, ut quisquis non laetatur in eis, aut stultus sit, aut nequam. Vale.

EPISTOLA CCCXVIII (843).

AD PAPAM INNOCENTIUM.

Remensis Ecclesiae pericula insinuat, et maturam opem a Pontifice desiderat.

Amantissimo patri et domino INNOCENTIO summo Pontifici, frater BERNARDUS Claræ-Vallis vocatus abbas, modicum id quod est.

Cadit in interitum Remensis Ecclesia, data est in opprobrium civitas gloriosa: clamat transeuntibus per viam, quod non sit dolor similis dolori ejus. Foris enim pugnae, intus timores. Sed et intus pugnae, quoniam filii ejus pugnant contra eam, nec habet generatorem qui liberet eam: unica spes ejus Innocentius, qui absterget lacrymas a maxillis ejus. Sed usquequo, domine, clypeus protectionis vestrae non opponitur? usquequo conculcabitur, nec inve-

(839) Alias epistola 320: quae vero antea 317 erat, nunc 357. Scripta anno Christi 1138.

(840) Charissimum dicit eum Bernardus in epistola 142. Episcopus postea fuit Lingonensis, ex dictis ad epistolam 164. Ejus litteras habes apud Perardum, pag. 122. Anno 1141 componitur pontificatus ejus annus secundus, pag. 134.

(841) Ligius, qui Domino suo ratione feudi vel subjectionis fidem omnem contra quemvis praestare debet.

(842) Victore antipapa, qui extincto Anacleto a schismaticis electus.

(843) Alias epistola 329: quae vero antea 318 erat, nunc 314. Scripta circa annum 1138.

(844) Alias epistola 372: quae vero antea 319 erat, nunc 399. Scripta circa annum 1138.

(845) Hic duas causas secedenti in episcopo probat Bernardus, nimirum poenitentiam ob crimen, et facultatem summi Pontificis. Episcopi olim ob capita crimina in ordinem redigebantur, ut ob carnis lapsum, furtum, periurium et homicidium. Aliud quodvis mortale peccatum hic intelligendum

niet sublevantem? Ecce rex humiliavit se, et jam quievit indignatio ejus. Quid ergo superest, nisi ut manus apostolica supponatur afflictæ, et plagis ejus curam adhibeus et fomenta? Primum itaque esse credimus ut maturetur electio, ne insolentia Remensis populi disperdat si quid residuum est, nisi in brachio excelso furori ejus resistatur. Si hæc rite celebrata fuerit, confidimus quod in reliquis quoque daturus sit Dominus gratiam et effectum.

297 EPISTOLA CCCXIX (844).

AD TURSTINUM EBORACI ARCHIEPISCOPUM.

Hortatur curam pastorem ne dimittat: si tamen justa causa, aut Pontificis consensus adsit, locum petat religiosæ disciplinæ magis observantem.

Reverendo patri et domino TURSTINO, Dei gratia Eboracensi archiepiscopo, BERNARDUS Claræ-Vallis vocatus abbas, salutem, non tam in via, quam in patria.

1. Laudamus quod optatis quietem, et desiderium habetis cum pace obdormire in Domino. Verumtamen istæ quas præteritis causæ, curæ pastorali non videntur posse præscribere: nisi forte (quod absit! et nos non credimus) mortale aliquid commissum sit, aut summi Pontificis auctoritate emerito fuerit indulta licentia (845). Nam neque vos ignorare credimus illud Apostoli: *Alligatus es uxori? noli querere solutionem (1 Cor. vii, 27)*. Verbo siquidem promissionis, qualem vos fecisse dicitis, non tenetur episcopus, quominus in eo quo vocatus est ministerio perseveret.

2. Videtur ergo nobis, sanius sapienti non prescribentibus, ut quod tenetis teneatis, et humilitatis habitu, vitæque sanctitate monachum exhibeatis in episcopo (846). Quod si aut causa latens cedere compellat, aut dominus Papa quietem indulgeat, pro nostro exiguo sapere consilium damus ut nulla victus aut vestitus asperitas, nulla omnino paupertas vos deterreat, quominus transeatis, ubi majorem invenire speratis puritatem. Quamquam in hujusmodi domibus, animabus sic consulitur, ut, pro ætate et imbecillitate, congrua cura corporibus non negetur. Vestri sumus, pro vobis Deum rogamus attentius, quatenus aspiret vobis quod melius est, concedat-

videtur, cui expiando monastica retrusio sit necessaria. Hæc epistola scripta videtur paulo ante Turstini obitum, quem anno 1139 accidisse tradit Oedericus in libro 13, pag. 919, ubi Aadini Ebroicensis episcopi frater dicitur. Ad eundem Turstinum scriptæ sunt epistolæ 195 et 235.

(846) Monachis episcopis factis non licebat habitum et priorem vivendi modum abjicere. Lege Præfationem 2 sæculi 4, n. 178. sqq. et 189. Sed hodie quam mutatus est color optimus! Lege Abælardum in sermone de sancto Joanne Baptista, fol. 966.

Cum vero persuasum haberent nonnulli, vitam episcopalem, prout tunc agitur, cum institutis monasticis conærere non posse, electi ad episcopatum, prorsus acquiescere detrectarunt: quale est insigne exemplum Guidonis abbatis Claræ-Vallis, qui mortuo Wilhelmo archiepiscopo in sedem Remensem cooptatus, electionem constanter refutavit ob ipsam rationem, apud Baluzium in tomo secundo Miscellaneorum, pag. 247.

que pondus diei et æstus sic portare, ut ad vesperam regia signatum imagine recipiatis denarium.

EPISTOLA CCCXX (847).

ALEXANDRO PRIORI DE FONTIBUS (848), ET EJUSDEM LOCI FRATRIBUS.

Hortatur ad electionem novi abbatis unanimiter faciendam.

Dilectissimis in Christo fratribus ALEXANDRO Priori, et universo conventui de Fontibus, frater BERNARDUS Claræ-Vallis vocatus abbas, salutem, et nostras qualescumque orationes.

1. Venerabilis pater vester (849) beato fine cursum consummavit, et obdormivit in Domino. Ego vero licet omni tempore, paterna pro vobis, tanquam pro visceribus nostris, charitate sollicitus, nunc tanto majorem pro vobis sollicitudinem gero, quanto major incumbit necessitas. Unde et dudum misissem ad vos, nisi quod expectabam donec opportunius atque **298** utilius id agere possem, eo quod venerabilis abbas Henricus (850) citius advenire non posset, negotiis aliquibus occupatus: quem præcipue destinare proposueram ab initio, eo quod ipse utilior, et huic negotio magis idoneus videretur. Hunc ergo, fratres dilectissimi, cum eo honore et amore suscipite quò dignus est; et sic audite eum in omnibus, tanquam me ipsum. Imo et tanto amplius, quanto ille et prudentia et meritis antecessit. Et si quietem et in facienda electione, et in omnibus, quæcumque vel in hoc monasterio, vel in cæteris quæ ab eo exierunt (851), ordinanda, vel emendanda fuerint, omnino vicem nostram commisi. Misi autem cum eo fratrem Willelmum, qui est filius noster dilectissimus.

2. Et nunc obsecro vos, tanquam filios charissimos, ut in electione vestra idipsum sapiatis omnes, et non sint in vobis schismata, sed unanimes uno ore glorificetis Deum; quoniam non est Deus dissensionis, sed pacis: unde et factus est in pace locus ejus, et dicit: *Qui non colligit mecum, dispergit (Luc. xi, 23)*. Absit enim ab his qui in schola Christi degunt, sub magisterio Spiritus sancti, ut

(847) Alias epistola 381: quae vero antea 320 erat, nunc 317. Scripta anno Christi 1138.

(848) Hic fuit frater uterimus Richardi abbatis Fontanensis in Anglia, eo nomine secundi, qui apud Claram-Vallem quievit in pace, teste Serlone in Monastici Anglicani tomo primo, pag. 854, ubi de monasterio Kirkstallensi seu Montis Sanctæ-Mariæ in agro Eboracensi: cujus loci primus abbas institutus est Alexander anno 1147, Henrico de Murdach tum archiepiscopo, ad quem epistola sequens. Alius fuit Alexander, itidem Anglus, et quidem abbas Fontanensis, sed in diocesi Turonensi, de quo in Spicilegii tomo 10, pagg. 374 et 377. De monasterio Fontanensi in Anglia confer epistolam 235 et 252.

(849) Richardus scilicet secundum (non primus, ad quem epistola 96), mortuus in claro-Valle anno 1138, maii die 15.

(850) Henricus de Murdach, tunc abbas Vallis-Claræ, ad quem epistola sequens, tum occupatus controversia quæ inter Vallis-Claræ et Cuissiaci monasteria fervebat, apud Hermannum monachum

gaudeat de eis inimicus, et in eorum dissensione gloriatur, quod et ipsorum animæ periclitentur, et frustra depereat totus poenitentiae labor; et fetere facient odorem bonum Ordinis nostri, et per eos nomen Christi blasphemetur, per quos maxime fuerat glorificandum! Imo vero, sicut bene de vobis confidimus, sicut decet sanctos, sicut oportet servos Christi, unanimiter, obsecro, eligite vobis idoneum pastorem animarum vestrarum, una cum venerabilibus abbatibus de Rievalle et Valle-Clara: quorum consilio volo vos in omnibus acquiescere, tanquam nostro.

EPISTOLH CCCXXI (852).

AD HENRICUM DE MURDACH (853), PRIMUM ABBATEM DE VALLE-CLARA, POSTEA DE FONTIBUS, TANDEM ARCHIEPISCOPUM EBORACENSEM.

Jubet ne electionem sui in abbatem de Fontibus refutet.

Dilectissimo fratri et coabbati suo HENRICO frater BERNARDUS Claræ-Vallis vocatus abbas, salutem et orationes.

Præcipio tibi, frater Henrice, ut si in te converterit electio fratrum nostrorum de Fontibus, cum consilio venerabilis abbatis Rievallis, non refutes, sed obedias in charitate. Quod quidem invitus facio, sciens magnum mihi ex tua absentia solatium deperire; sed convenientibus eis contradicere timeo, credens a Domino exiisse sermonem istum in quo tot religiosorum vota concordant, cum legerim in Evangelio, *Ubiunque duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, in medio eorum ego sum (Matth. xviii, 20)*. Age ergo, charissime, et suscipe professiones eorum, et de caetero curam eorum habe, tanquam pastor animarum eorum. Nec timeas pro ea domo quam regendam susceperas. Ego enim, **299** Deo volente, utilem ei providebo dispensatorem; illa namque mihi vicinior est. Sed neque pro episcopo (854) dubites obedire: super me illud dimitte.

Laudunensem in libro 3, cap. 16. In Henricum concertabat Lucas abbas Cuissiacensis, ad quem epistola 79.

(851) Nempe in Fontanensi, et in tribus aliis ex eo productis, videlicet Novo-Monasterio diocesis Carleolensis, Kirkenstadio et Ludæ-Parco Lincolnensis.

(852) Alias Epistola 382: quæ vero antea 321 erat, nunc 345. Scripta anno Christi 1138.

(853) Henricus iste Anglus, ad quem epistola 106, monachus primum in Clara-Valle, inde sub finem anni 1135 missus est cum sociis duodecim ad constituendum monasterium Vallis-Claræ in diocesi Laudunensi, illudque rexit ad finem anni 1138, quo tempore translatus est in regimen abbatie Fontanensis, jubente et institute, ut ex his litteris patet, Bernardo: archiepiscopus Eboracensis creatus anno 1147, vivere desiit anno 1153, ex Necrologio Vallis-Claræ, pridie idus octobris.

(854) Bartholomæo nimirum Laudunensi episcopo, in cujus diocesi sita Vallis-Clara.